

RADIO AND TELESEGMENT OF MAC MEDIA FIELD OF JAPAN

In article reconstructed process of establishing in Japan of the National Radio and Television, Basic installed the stages of development specified mass media, definition distribution degree of their population of the country, separately attention activities foreign citizen service «Radio Japan» commanded the eve and during a II World War.

Key words: mass media, radio, television, channel, network, programs, broadcasts, Japan.

УДК 811.521:008

Н. Щербань,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ЯВИЩЕ あいまい (АЙМАЙ) «НЕВИЗНАЧЕНОСТІ» У ЯПОНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

У статті розглянуто основні концепції соціально-культурного явища «невизначеності» - あいまい у японському суспільстві: визначення поняття あいまい, прояви його у культурі, літературі.

Докладно проаналізовано кожен із вищезазначених пунктів, проілюстровано прикладами та цитатами, які характеризують той чи інший прояв цього явища у культурі Японії. Автор зображує особливості використання концепції «невизначеності» та вивчає його сфери поширення у міжкультурному діалозі.

Ключові слова: концепція аймай あいまい (曖昧), невизначеність, двозначність, дзен-буддизм, японське суспільство, групи, компроміс, спілкування, менталітет.

Аймай あいまい 曖昧 (невизначеність, невиразність, непевність, двозначність) – один із ключових принципів японського менталітету та літератури, на основі якого реалізується прагнення японців до безконфліктного, компромісного і гармонійного спілкування і який значною мірою був сформований під впливом дзен – буддизму [Словник літ. термінів 2012, 14].

Ця концепція відіграла важливу роль у становленні японського мистецтва та формування сучасного уявлення про японську культуру: аймай став естетичною базою для виникнення національного монохромного живопису «сумі-е», сприяв зародженню та розквіту жанру хайку та появі особливого художнього стилю хайбун, в ідейно-стилістичній основі якого були закладені принципи неясності, невизначеності, натяку та асоціації. У середньовічній ліриці принцип аймай використовувався поетами як спосіб уникнення прямих звинувачень через посилення сумнівів у реальності, реалізації певної події та

натяк неможливості розрізнення уявного, примарного та справжнього світу речей, почуттів.

Кендзабуро Ое: «Я використовую слово «аймайна» у сенсі «розпливчастий», «двозначний», «неоднозначний». У поезії дзен - буддизму слова замкнені у своїх міцних оболонках. Не можна очікувати, що слова самі вийдуть із віршів і достукаються до нас» [Хрестоматія, цит. Ое 2012, 460].

Японці з терплячістю ставляться до наявності невизначеності «аймай» у спілкуванні, і це стало сприйматися ззовні як характерна риса японської культури. Хоча самі японці використовують аймай навіть підсвідомо, невизначеність у мові та спілкуванні сприймається японцями як риса добродетності. Японська мова переповнена неконкретними формами висловлювання, які співвідносяться із нормами непрямого вираження думки у японській культурі.

Соціальна структура японського суспільства – це ієрархічна вертикальна організація, яка не передбачувала приділення особливої уваги окремій особистості, а завжди висувала на перший план турботи про блага групи. Статус окремого індивіда визначався надзвичайно просто, найчастіше просто на основі старшинства у групі. Під час зустрічі японці у першу чергу намагаються визначити, до якої групи належить співрозмовник, його статус у цій групі, університет, який він закінчив, або компанію, де працює. Все це цікавить їх набагато більше ніж сам співрозмовник та його індивідуальні якості. До групової структури належать різноманітні люди, тому форма поєднання, завдяки якій усі члени групи прагнуть до однакової цілі, найбільш важлива для групи і активно вводиться у життя.

Приналежність до певної групи сильно закарбовується у свідомості, що спричиняє виникненню бар'єру між «внутрішнім та своїм» і «зовнішнім та чужим» (учі/сото), і призводить до тісних духовних зв'язків серед учасників однієї групи. Бажання та необхідність потужного емоційного єднання призвела до неможливості відвертості висловлювань у разі критики чи навіть похвали окремої особистості. Отже, розвиток неясності та двозначності можна розглядати як визначна характеристика міжособового спілкування у японському суспільстві.

Відверта діалектика також не є визначальною рисою у мовленнєвому спілкуванні японців. Характер бесіди майже не змінюється під час розмови, бо він абсолютно залежний від стосунків співрозмовників. Цей односторонній рух, що нагадує лекцію або повторюваний аргумент, що вказується між паралельними думками, або, врешті, біг по колу, що повертає співбесідників на початок бесіди. Така манера спілкування визначена самою суттю японського суспільства [Аоки 1990, 89].

Невизначеність (двозначність) просто необхідна для підтримання гармонії у житті японців, де вона виконує роль компромісу. Японці чуйно відчувають атмосферу, у якій проходить розмова, вчать розуміти думки та почуття інших людей інстинктивно. Це необхідно для того, щоб виявити, хто візьме до рук ініціативу. Невизначеність захищає людей у подібних ситуаціях та поціновується як суспільне благо, так як слугує пом'якшенням у відносинах.

Чітке та ясне вираження думки вважається неввічливим серед японців, бо це означає, що співрозмовник нічого не розуміє. Вони надають перевагу невизначеності, бо впевнені, що немає необхідності говорити відверто до тих пір, поки співрозмовник не зрозуміє

суть справ. Говорити відверто, без натяків, означає показати те, що співрозмовник не розуміє справи, а це неввічливо, тому навіть незначне пряме висловлювання може бути розцінене як некоректне [Морімото 1988, 22].

Прикметник аймай використовується як людська риса характеру, яка виражає особливість відносин між людьми, їх прагнення до порозуміння крізь уявне дзеркало правил та образів, у яких ці правила яскраво відображуються.

Термін аймай тісно пов'язаний із взаємодією концептів гірі – обов'язку перед людьми та нінджьо – людськими почуттями [Такео Дої 1973, 33]. Хоча, на перший погляд, ці два поняття абсолютно протилежні, але саме у їх поєднанні і зароджується невизначеність та примарність, двозначність самої культури, яка існує на межі світу дотримання чітких правил та справжніх людських почуттів, яким заборонено проникати зовні. Почуття можна лише описати інакомовленням, щоб не завдати шкоди тісному колу оточуючих, щоб передати особливу інформацію, яка буде зрозуміла лише тим, хто входить до цього кола.

У антропологічних дослідженнях різних культур важливим є розрізнення тих культур, в основі яких закладене почуття сорому, та тих, які керуються почуттям провини. Японія належить до країн із культурою сорому, де підтримується зовнішня мотивація добропорядних відносин. Боязнь бути присоромленим та втратити обличчя перевтілюється у гнучкості принципової, на перший погляд, національної ідеї. Щоб уникнути незручних ситуацій, які можуть поставити під сумнів гірі людини, передбачена велика кількість правил етикету: приховування обличчя залицяльника, тримання у таємниці усі проекти до того моменту, поки вони не здійсняться. Усіма способами японці намагаються уникати випадків, коли невдача, поразка може здаватися негідною та соромною [Бенедікт 2007, 209].

Постійною цінлю японця є дотримання власної гідності. Коли змінюється ситуація, японці можуть змінити манеру поведінки та обрати інший курс. Зміна не є питанням моралі, яка характерна для західного суспільства. Японці потребують визнання у світі, і у цьому їм допомагає гірі – використання агресії, та, водночас, поваги до супротивника. Тому, зазнаючи поразки, японці переходять до тактики поваги, зберігаючи добре ім'я.

Помилково вважати систему правил аймай (двозначного спілкування) як прояв нещирості та хитрощів з боку японського співрозмовника, адже саме поняття західної «відвертості» для японської культури трактується по-іншому. Під відвертістю – макото - японці розуміють зовсім інший психологічний концепт. Відвертість для японця – це наполегливість у наслідуванні «шляху», що вказаний японською традицією та японським духом. А саме японська традиція спілкування у корні пронизана духом невизначеності та двозначності, які постають продуктом столітніх норм острівного менталітету, дзен - будиських вірувань та тісної ієрархічно-групової соціальної системи Японії.

Сьогодні принцип аймай застосовується японцями переважно в процесі міжособистісного спілкування як один із засобів уникнення конфлікту із співрозмовником. Але не можна чітко дослідити концепцію аймай без посилань на інші екзистенційно важливі риси японського менталітету, які тим чи іншим образом впливають на формування свідомості та культури спілкування у японському суспільстві.

Отже, до суміжних з аймай концепцій японського менталітету належать:

1) Аймару – всепрощення заради гармонії;

2) Гаман – здатність терпіти, переживати труднощі;

3) Бурейко – пауза під час розмови, ігнорування критики на адресу начальства;

4) Татемае (зовнішнє вираження) та хонне (справжнє обличчя) – дотримання соціальних норм та гармонії всередині групи, навіть жертвуючи власними потребами та бажаннями [Люттерйоганн 2005, 26]. За маскою ввічливості японців європейцям важко розгледіти та виявити справжні риси та наміри, і з'являється відчуття подвійних стандартів, якими керуються японці. Татемае важливе для вирішення проблеми із урахуванням потреб кожного індивіда, тому рішення у японському суспільстві приймаються після обговорення на всіх стадіях системи управління.

Загалом японці реалізують себе у колективі, і для цього доводиться приховувати своє я - «джібун» та намагатись зберегти обличчя своїх колег. Груповий менталітет японців направлений на зближення індивіда із членами власної групи, що сприймається доповненням власного «я».

Японці глибоко переконані, що ніхто і ніколи не зможе зрозуміти їх повністю, та вони і самі не хочуть бути повністю зрозумілими [Люттерйоганн 2005, 31].

Деякі моменти, які заважають іноземцям у спілкуванні з японцями:

- Під час вибачення японець посміхається. Японці обирають посмішку для того, щоб не обтяжувати власними проблемами інших;

- Заперечення «ні» вживається рідко, щоб уникнути конфронтації використовується фраза «давайте подумаємо» - ちょっと考えましょう;

- «зрозуміло» 分かりました - означає те, що японець почув усе сказане та розмірковує над цим;

- «так» はい - просто як відповідник «я тебе слухаю»;

- «не соромтеся» ご遠慮なく - ввічлива фраза для нагадування гостю, що варто дотримуватись усталених правил.

Приклади невизначеності або «аймайна котоба»

Коли японці збираються щось сказати, вони завжди ходять кругами, використовуючи велику кількість висловлювань, таких як ちょっと (трішки)、でも (проте)、考えておくれ (давайте подумаємо) та інші. Навіть якщо людина дійсно з вами не згодна, вам про це відверто не скажуть. Японці прагнуть створити дружню атмосферу спілкування та висловлюються непрямо, що призводить до виникнення двозначності та неясності сказаного.

Яскраві приклади використання аймайна-котоба (двозначних слів):

1) まあ—まあ (маа-маа) – найчастіше використовується японцями під час розмови.

На питання «Як справи?», вони відповідають «Маа-маа». Зазвичай відповідь перекладається як «Більш-менш» чи «Потихеньку», але висловлювання це доволі незрозуміле, і в дійсності має доволі хитре переплетіння значень, які втілені в одній відповіді, і це вважається ознакою гарних манер в Японії. Якщо, наприклад, запитати у японця «Яким був екзамен?», майже завжди ви почуете у відповідь «маа-маа», навіть якщо екзамен пройшов успішно. Якби відповідь була «Все добре», то людину, яка так відповіла, вважали б самовпевненою та пихатою. Але так як самі японці не можуть визначитись із точним значенням слів «маа-маа», то почувши їх у відповідь, вони у першу чергу звернуть увагу на інтонацію висловлювання та поведінку мовця, щоб наблизитись до розуміння справжньої суті сказаного.

2) いちお (ічіо) – ще один приклад невизначеності японського мовлення.

У більшості словників ічіо перекладається як «по-перше, на даний момент, в решті-решт», та дійсне значення цього слова в японському діалозі досі не з'ясоване. Якщо, приміром, запитати у японця: «Ви поїдете додому на ці літні канікули?», «У вас є машина?», «Ви закінчили роботу над дипломом?», найчастіше ви почуєте одну і ту ж відповідь «Ічіо», що означає «Так», але невизначене. Пен Хей [Пен Хей 1990, 167] пояснює це наступним чином: сутність фрази полягає у тому, що японці не наважуються стверджувати щось категорично та надають перевагу вертлявим відповідям. Ця фраза також використовується для замаскування свого сорому. Це відчуття виникає внаслідок хвилювання через те, що відверту відповідь можуть вважати за демонстрацію власного «я» мовця та його недбалого ставлення до оточуючих.

3) ちょっと (ч'ютто) – найбільш поширений у використанні японцями для різноманітних ситуацій.

Зазвичай «ч'ютто» перекладається як «трішки, лише», але у мовленні цей вираз набуває зовсім інших значень. Якщо запитати японця, чи прийде він сьогодні на вечірку, то можна почути у відповідь: «Вибачте, ч'ютто». Якщо перекласти за словником, то відповідь буде такою «Вибачте, але трішки», проте насправді японець відмовився від запрошення і сказав, що він не зможе бути присутнім. Еквівалент «ч'ютто» вживається для ввічливої відмови, яка ґрунтується на неможливості здійснення дії через якісь обставини, які відомі лише мовцю. Щоб не переобтяжувати співрозмовника своїми проблемами, японці звикли до використання подібних виразів у повсякденному спілкуванні.

Двозначність – одна з найбільших проблем, які постають перед японцями у разі спілкування із представниками інших культур, що призводить до непорозуміння та конфліктів. Але з іншого боку, саме концепція невизначеності «аймай» побудувала японську культуру такою, якою ми її бачимо сьогодні, і завдяки двозначності та туманності японського суспільства, літератури та мистецтва Країна враннішнього сонця продовжує дивувати та вражати увесь світ своєю вічною незрозумілою самотністю.

Найвлучніше про сутність аймай, як двозначність, висловився у своїй нобелівській промові видатний японський письменник Кензабуро Ое: «Двозначність наскільки могутня і всеосяжна, що розколює навпіл і державу, і людей: навчаючись у Заході, Японія зберігає свою традиційну культуру. В той же час культура Японії, що передбачала цілковиту відкритість Заходу, не хотіла бути зрозумілою тим самим Заходом» [Хрестоматія, цит. Ое 2012, 462].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Takeo Doi: The anatomy of dependence. – Published by Kodansha International Ltd., 17-14, Otowa 1-chrome, Bunkyo-ku, Tokyo 112-8652, 1973.
2. Talking about Japan. – published by Kodasha International Ltd., 17-14 Otowa 1-chome, Bunkyo-ku, Tokyo 112, 1996.
3. Аоки Т. Нихонбункарон но хэнъё (Изменения в трактовке японской культуры). Токио: Тоокоронся, 1990.
4. Бенедикт Р. Хризантема и меч: модели японской культуры. – 2-изд., стер. – СПб.: Наука, 2007. – 360с.

5. Мартин Люттерйоганн; пер. с нем. Т.И. Барзаковской. – М.: АСТ: Астрель, 2005. – 200 с. Моримото Т. Нихонго омотэ то ура (Притворство и искренность в японском языке). Токио: Синтёся, 1988.

6. Пен Х. Гайкокудзин ва наямасэру нихондзин но гэнгокан-сю ни кансуру кэнкю (Как иностранцам понимать истинный смысл высказываний японцев). Осака: Идзумисёин, 1990.

7. Словник японських літературознавчих термінів. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 208с.

8. Японська література: Хрестоматія. Том III (19-20ст) / Упорядники: Бондаренко І. П., Осадча Ю. В. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 536с.

Н. Шербань,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

**ЯВЛЕНИЕ あいまい (АЙМАЙ) «НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ»
В ЯПОНСКОЙ КУЛЬТУРЕ**

N. Scherban,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**THE PHENOMENON OF あいまい (AIMAI)
“UNDERTAINTY” IN JAPANESE CULTURE**